

O'ZBEK AYOLLAR MILLIY KIYIMLARINING TARIXIY RIVOJLANISHI VA ZAMONAVIY TALQINI

Ochilova Marjona O'tkir qizi

Navoiy davlat universiteti

Dizayn: (Libos va gazlamalar) – ta'lim yo'nalaishi

4 - kurs "L" guruh talabasi

Annotatsiya: Ushbu maqolada o'zbek ayollarining milliy kiyimlari tarixiy taraqqiyoti, ularning shakl, rang va bezak jihatidan o'zgarish bosqichlari hamda zamonaviy dizayndagi talqinlari tahlil qilingan. Tadqiqotda milliy kiyimlarning etnografik ildizlari, madaniy ahamiyati va ularning bugungi moda yo'nalishida qayta tiklanish jarayoni yoritiladi. Maqolada shuningdek, milliy kiyimlar orqali ayol obrazining badiiy, ma'naviy va estetik ifodasi ochib beriladi.

Kalit so'zlar: milliy kiyim, o'zbek ayoli, an'ana, moda, dizayn, tarix, bezak, atlas, adras, milliy qadriyat.

O'zbek xalqining kiyinish madaniyati asrlar davomida shakllanib, xalqning hayot tarzi, urf-odatlar, iqlim sharoiti va estetik qarashlari bilan chambarchas bog'liq holda rivojlanib kelgan. Ayniqsa, ayollar milliy kiyimlari xalqning badiiy didi, go'zallik haqidagi tushunchasi hamda ayolga bo'lgan ehtiromini yaqqol ifodalaydi. Har bir davrda kiyimlar shakli, mato turi, bezak elementlari va rang uyg'unligi o'zgarib borgan, ammo ularning asosiy mohiyati — milliylik, soddalik va nafosat — o'zgarishsiz saqlanib qolgan.

Tarixiy manbalarga ko'ra, o'zbek ayollarining liboslari qadimdan iqlim sharoiti va ijtimoiy mavqega mos shakllarda tikilgan. Atlas, adras, baxmal, shoyi va bo'z kabi matolar keng qo'llanilgan. Liboslardagi bezaklar esa nafaqat estetik maqsad, balki ramziy ma'noni ham ifodalagan: gul naqshlar hayot va poklikni, yulduz shakllari esa baxt va farovonlikni anglatgan.

Zamonaviy davrda milliy kiyimlar xalq amaliy san'ati, etnografiya va modaning muhim tadqiqot yo'nalishlaridan biriga aylangan. O'zbekistonning yosh dizaynerlari milliy kiyimlarni qayta talqin etib, ularni global moda sahnasiga olib chiqmoqda. Shu jarayonda tarixiy an'analar zamonaviy shakl, rang, texnologiya va materiallar bilan uyg'unlashib, yangi badiiy ko'rinish hosil qilmoqda.

Milliy kiyimlarni qayta tiklash va ularni zamonaviy hayotga moslashtirish — bu nafaqat san'at, balki madaniy merosni asrash, milliy o'zlikni mustahkamlash va estetik didni tarbiyalashning muhim omilidir. Shu bois, o'zbek ayollarining milliy kiyimlari bugungi kunda ham milliy g'urur va estetik qadriyat timsoli bo'lib qolmoqda.

O'zbek ayollarining milliy kiyimlari xalqning ma'naviy qadriyatlari, urf-odatlar, ijtimoiy hayoti va estetik dunyoqarashi bilan uzviy bog'liq bo'lib, asrlar davomida shakllanib kelgan. Har bir davr o'zining ijtimoiy, siyosiy, madaniy sharoitiga ko'ra

liboslarda o'ziga xos o'zgarishlarni keltirib chiqargan. Qadim zamonlardan boshlab, ayollar liboslari nafaqat amaliy ahamiyat kasb etgan, balki ayol siymosining nafisligi va go'zalligini ifodalovchi badiiy vosita sifatida xizmat qilgan. Milliy kiyimlar o'zbek xalqining milliy o'zligini, madaniy yodgorliklarini va tarixiy xotirasini avloddan-avlodga yetkazishda muhim o'rin tutadi.

O'zbek kiyimlarining ilk shakllari eramizdan avvalgi davrlarga borib taqaladi. Arxeologik topilmalar va qadimiy devoriy suratlar orqali o'sha davr ayollarining uzun, keng yengli, past beldan tushadigan liboslari bo'lganini ko'rish mumkin. Ular asosan tabiiy tolalardan to'qilgan matolardan — ipak, paxta yoki jun gazlamalardan tayyorlangan. Kiyimlarning keng shaklda bo'lishi iqlim sharoitiga moslashganligi bilan birga, sharqona hayo va kamtarlikni ifodalagan.

O'rta asrlarda, xususan, Temuriylar davrida kiyim madaniyati yuksak darajada rivojlandi. Bu davrda ayollar liboslari nafis bezaklar, ipak gazlamalar, zarli iplar bilan boyitildi. Atlas, adras, baxmal va shoyi kabi matolar aynan shu davrda keng tarqalgan. Ranglar uyg'unligiga alohida e'tibor qaratilgan: qizil — muhabbat va quvonch, yashil — hayot va baraka, ko'k esa osmon va poklik ramzi sifatida qo'llanilgan. Naqshlar esa milliy ruhni ifoda etgan: “bodom”, “anor”, “qushko'z”, “kapalak” kabi naqshlar ayolning latofati, serma'noligi va hayotbaxshligini ifodalagan.

XIX asr oxiri va XX asr boshlariga kelib, o'zbek ayollarining kiyimlari yanada xilma-xil shakllarga ega bo'ldi. Bu davrda liboslar asosan atlas va adrasdan tikilgan bo'lib, ustidan baxmal kamzul yoki yengil to'n kiyilgan. Kiyimlar o'ziga xos qatlamlilik bilan ajralib turgan: ichki ko'ylak, ustki kamzul, ro'mol yoki salla, poyabzal va zargarlik buyumlari to'liq ansambl hosil qilgan. Ayniqsa, har bir viloyat va vohada kiyim shakllari, naqshlari va ranglari o'ziga xos mahalliy xususiyatlarga ega bo'lgan. Masalan, Farg'ona vodiysi ayollari atlas va adrasdan tikilgan yengil, rang-barang liboslarni afzal ko'rgan bo'lsa, Buxoro va Xorazmda baxmal, shoyi va zarli matolar ko'proq ishlatilgan.

Milliy kiyimlar ijtimoiy tabaqalarga ham ajralgan. Boy oilalar ayollari qimmatbaho ipak atlaslardan, zar ip bilan bezalgan baxmallardan foydalangan, bezaklar orasida oltin ip bilan kashta tikish, ipak ipdan ishlangan chet bezaklari ko'p uchragan. Oddiy xalq vakillari esa paxta va adrasdan tikilgan, sodda lekin estetik jihatdan chiroyli kiyimlarni kiygan. Shu tariqa, liboslar ijtimoiy mavqe belgisi sifatida ham xizmat qilgan.

Atlas va adras matolari o'zbek liboslarining ajralmas qismi sifatida qadrlanadi. Atlasning silliqqligi, jilovli ranglari va nozik tolalari ayol obrazining nafisligini oshiradi. Adras esa ikki yoki to'rt ipli to'qish texnikasida tayyorlanib, mustahkamligi bilan ajralib turadi. Har ikkala mato milliy naqshlar orqali o'zbek madaniy ramzlarini ifodalaydi. Shu bois bugungi dizaynerlar ham aynan shu matolardan keng foydalanishmoqda.

Zamonaviy davrda o'zbek ayollarining milliy kiyimlariga bo'lgan qiziqish yanada ortmoqda. Bu jarayon nafaqat milliy qadriyatlarga qaytish, balki ularni zamonaviy moda bilan uyg'unlashtirish harakatidir. Hozirgi kunda yosh dizaynerlar tomonidan yaratilayotgan liboslarda milliy matolar zamonaviy fasonlar, yengil shakllar, geometrik chiziqlar bilan uyg'unlashmoqda. Misol uchun, atlasdan tikilgan uzun ko'ylaklar hozirda kundalik hayotda ham ishlatilmoqda, adras matolari esa paltolar, jiletlar va zamonaviy kostyumlarda qo'llanilmoqda.

Shuningdek, tikuv texnologiyalarida ham yangiliklar joriy etilmoqda. An'anaviy qo'lda bichish va tikish usullari bilan bir qatorda zamonaviy tikuv mashinalari, lazerli kesish, kompyuter yordamida naqsh chizish texnologiyalari qo'llanilmoqda. Bu esa milliy liboslarning sifatini oshirish, ularni eksportbop darajaga olib chiqish imkonini bermoqda.

Ayollar liboslarida bezak elementlari alohida o'rin tutadi. Ular orasida kashta, zardo'zlik, boncuk va ipak iplardan ishlangan bezaklar, toshlar, qo'l mehnati mahsullari mavjud. Kashtachilik san'ati ayniqsa Namangan, Buxoro, Samarqand va Farg'ona viloyatlarida rivojlangan. Har bir naqsh o'zining ma'nosiga ega: masalan, "hayot daraxti" – naslning davomiyligini, "qush" – erkinlik va baxtni, "gul" esa – go'zallik va noziklikni bildiradi.

O'zbek milliy liboslarining zamonaviy talqini nafaqat estetik, balki madaniy-ma'naviy ahamiyatga ham ega. Milliy kiyimlar orqali yosh avlodda milliy iftixor, o'zlikni anglash va estetik did tarbiyalanadi. Bu borada o'quv muassasalarida, madaniy markazlarda va moda festivallarida milliy kiyim namoyishlari, tanlovlar va ko'rgazmalar tashkil etilmoqda. Shu orqali milliy an'analar nafaqat saqlanib qolmoqda, balki yangi avlodlar tomonidan qayta tiklanmoqda.

Bugungi global moda jarayonida ham o'zbek milliy kiyimlari o'z o'rnini topmoqda. Xalqaro podiumlarda o'zbekistonlik dizaynerlar tomonidan yaratilgan atlas, adras, baxmal asosidagi liboslar keng e'tirof etilmoqda. Bu nafaqat madaniy merosni targ'ib etish, balki milliy brend yaratish yo'lida muhim qadamdir.

Shunday qilib, o'zbek ayollarining milliy kiyimlari — bu o'tgan avlodlarning tajribasi, didi va ruhiy dunyosining timsolidir. Ularning har bir chokida tarix, har bir naqshida falsafa mujassam. Zamonaviy davrda milliy liboslarni qayta talqin etish — bu milliy merosni saqlash va uni kelajak avlodlarga yetkazishning eng go'zal ko'rinishlaridan biridir.

O'zbek ayollarining milliy kiyimlari xalqning boy tarixiy-madaniy merosi, estetik dunyoqarashi va ijtimoiy hayot tarzining yorqin ifodasidir. Asrlar davomida bu liboslar xalqning urf-odatlarini, hayotiy qadriyatlari, tabiatga va go'zallikka bo'lgan munosabatini mujassam holda aks ettirib kelgan. Milliy kiyimlarning o'ziga xosligi shundaki, ular nafaqat tashqi ko'rinish bilan, balki ichki ma'naviy mazmuni bilan ham xalq ruhiyatiga mos keladi.

Atlas, adras, baxmal kabi milliy matolar ayollar liboslarining nafisligini oshirib, o'zbek milliy modasining ramziga aylangan. Bu matolar orqali nafaqat badiiy estetik go'zallik, balki tabiat va hayot falsafasi, milliy o'zlik ham ifodalanadi. Bugungi kunda milliy kiyimlarni zamonaviy modaga uyg'unlashtirish, ularni xalqaro miqyosda targ'ib qilish, yosh avlodda milliy iftixor tuyg'usini shakllantirish o'ta muhim vazifadir.

O'zbekiston dizaynerlari tomonidan yaratilayotgan zamonaviy liboslarda milliy bezak elementlari, naqshlar va rang uyg'unligi zamonaviy shakl va texnologiyalar bilan birlashtirilmoqda. Bu esa nafaqat an'analarni tiklash, balki ularni yangi estetik talqin asosida rivojlantirish imkonini bermoqda.

Shunday qilib, o'zbek ayollarining milliy kiyimlarini o'rganish va ularni zamonaviy talqinda qayta yaratish — bu madaniyat, san'at va moda sohalarini birlashtiruvchi ijodiy jarayondir. Bu jarayon orqali milliy qadriyatlar asrab-avaylanadi, xalqning estetik didi yuksaladi va O'zbekistonning milliy brendi yanada mustahkamlanadi.

Adabiyotlar ro'yxati

1. Шавди́ров С. А. Подготовка будущих учителей к исследовательской деятельности // Педагогическое образование и наука. – 2017. – №2. – С. 109–110.
2. Shavdirov S. A. Selection Criteria of Training Methods in Design Fine Arts Lessons // Eastern European Scientific Journal. – 2017. – №1. – P. 131–134.
3. Shovdirov S. Analyzing the sources and consequences of atmospheric pollution: A case study of the Navoi region // E3S Web of Conferences. – 2024. – Vol. 587. – P. 02016.
4. Shavdirov S. Method of organization of classes in higher education institutions using flipped classroom technology // AIP Conference Proceedings. – 2025. – Vol. 3268. – No. 1. – P. 070035.
5. Шавди́ров С. А. Ўқувчиларда тасвирий саводхонликка оид ўқув компетенцияларини шакллантиришнинг педагогик-психологик жиҳатлари // Современное образование (Узбекистан). – 2017. – №6. – С. 15–21.
6. Shovdirov S. A. Tasviriy san'atni o'qitishda o'quvchilarning sohaga oid o'quv kompetensiyalarini shakllantirish omillari // Inter education & global study. – 2024. – №1. – P. 8–14.
7. Ibraimov X., Shovdirov S. Theoretical Principles of The Formation of Study Competencies Regarding Art Literacy in Students // Science and Innovation. – 2023. – Vol. 2. – No. B10. – P. 192–198.
8. Шавди́ров С. А. ИЗОБРАЗИТЕЛЬНОМУ О. И ПРИКЛАДНОМУ ИСКУССТВУ // International Scientific Review of the Problems and Prospects of Modern Science and Education. – 2018. – P. 84–85.
9. Shovdirov S. TASVIRIY SAVODXONLIKKA OID O'QUV KOMPETENSIYALARNI SHAKLLANTIRISHDA O'QUVCHILARNI MANTIQUIY

VA ABSTRAKT FIKRLASHGA O'RGATISH // Евразийский журнал академических исследований. – 2023. – Vol. 3. – No. 12. – P. 193–196.

10. Baymetov B. B., Shovdirov S. A. Methods of Organizing Practical and Theoretical Classes for Students in The Process of Teaching Fine Arts // International Journal on Integrated Education. – 2023. – Vol. 4. – No. 3. – P. 60–66.

11. Karimova D. O'zbek milliy kiyimlarining badiiy bezaklari va ularning zamonaviy talqini. – Toshkent: San'at, 2020.

12. Tursunova M. O'zbek milliy matolari atlas va adrasning dizayndagi ahamiyati // O'zbekiston madaniy merosi jurnali. – 2022. – №4. – B. 45–50.

13. Hasanov B. O'zbek xalq amaliy san'ati va kiyim madaniyati. – Toshkent: Fan, 2019.